

- 4) Archief Hervormde Gemeente Rotterdam, inv. nr. 13, G.A. Rotterdam.
- 5) In: Rotterdam in den loop der eeuwen, deel II, Rotterdam 1916; zie ook: J.H. Landwehr, Beknopte geschiedenis van de Gereformeerde Kerk van Rotterdam vanaf 1835 tot heden, Rotterdam 1905.
- 6) Hier zullen wel de eerste twee vragen worden besproken; de mogelijkheid van een sociaal protest wordt elders in het artikel aan de orde gesteld.
- 7) J.R. Callenbach, De Nederduitsche Hervormde Kerk in Rotterdam, in: Rotterdam in den loop der eeuwen, deel II, blz. 102.
- 8) Landwehr, blz. 5.
- 9) Cornelis van den Oever (1802-1877) behoorde tot de eerste afgescheidenen in Rotterdam. Hij vormde een eigen groep rondom zich, die hij eerst als oefenaar en daarna als predikant diende: de latere 'Gereformeerde Gemeente onder het kruis' aan de Raampoortlaan.
- 10) De persoonlijke prediking, waarbij vooral centraal stond het persoonlijk geloof. Gezien de vrij grote aanhang die Van den Oever al snel kreeg, waren er meer die dat element misten.
- 11) Meestal genoemd als Tjeenk.
- 12) Van Harten.
- 13) Brief van ds. C.W. Pape te Heusden aan de secretaris en adviseur Janssen d.d. 24 april 1835, in: F.L. Bos, Archiefstukken betreffende de Afscheiding van 1834, deel II, vier delen Kampen 1940, blz. 313.
- 14) Bos, Archiefstukken, deel II, blz. 423.
- 15) Landwehr, blz. 5.
- 16) Notulen van de smalle kerkeraad van de Hervormde Gemeente Rotterdam, 30 september 1835, artikel 5.
- 17) Ibidem 4 november 1835, artikel 5.
- 18) Zo komen er personen in het register voor uit Capelle op den IJssel, de Stormpolder (tegenwoordig behorend bij Krimpen aan den IJssel), en zelfs iemand uit Ouderkerk op den IJssel. Het is de vraag of zo iemand, gezien de gebrekkige vervoermiddelen, regelmatig de zondagse diensten bijwoonde: de afstand vergt lopend toch zeker anderhalf tot twee uur.
- 19) Bos, Archiefstukken, dl. II, blz. 182.
- 20) J.C. van der Does, Kruisgezinden en Separatisten, Franeker z.j.², blz. 120.
- 21) Van Harten schrijft in zijn brief over 18 november, maar aangezien zowel het Lidmatenregister als de brief uit het geheugen geschreven zijn, houd ik het op 19 november (het Lidmatenregister dateert van 1841, de brief van 1872).
- 22) Landwehr, blz. 6.
- 23) Van Harten.
- 24) Landwehr, blz. 5.
- 25) Ingekomen missiven bij B. en W. van Rotterdam 1839, nr. 2889.
- 26) Ibidem 1840, nr. 17.
- 27) Missive van B. en W. van Rotterdam aan de Gouverneur van Zuid-Holland d.d. 11 november 1840, in: Uitgegane missiven 1840, nr. 1518.
- 28) Landwehr, blz. 6.
- 29) Van Harten noemt b.v. Johannes van der Kemp, predikant te Dirksland van 1664 tot 1718.
- 30) Van Harten.
- 31) Volgens een brief van Van Raalte aan Scholte, in: C. Smits, De Afscheiding van 1834, deel III, drie delen Oudkarspel 1971, Dordrecht 1974, 1977, blz. 177.
- 32) Ibidem, deel I, blz. 171.
- 33) Naar dr. C. Smits mij schriftelijk meedeelde, heeft hij ze ook in de Verenigde Staten niet kunnen vinden.